

V. Kronika

A. Kronika gospodarcza

PRZEMYSŁ I GÓRNICTWO

Treść: Uwagi ogólne: wskaźniki produkcji, bezrobocie, przewozy kolejowe, wskaźniki cen hurtowych, ogólny stan przemysłu przetwórczego, widoki na przyszłość; sytuacja w poszczególnych działach górnictwa i przemysłu: w górnictwie węglowym, przemyśle naftowym, hutnictwie żelazem i cynkiem, przemyśle włókienniczym, metalowo-maszynowym, drzewnym i chemicznym.

Ogólny rozwój produkcji przemysłowej ilustrują następujące wskaźniki produkcji (według danych Instytutu Badania Konjunktur Gospodarczych i Cen):

Miesiąc i rok	W s k a ź n i k i		
	ogólnej produkcji przemysłowej	dóbr wytwórczych	dóbr spożycia
Styczeń 1928 roku . .	123,3	133,2	123,9
Lipiec 1928 roku . .	127,8	147,5	121,0
Styczeń 1929 roku . .	136,7	152,4	135,5
Lipiec 1929 roku . .	126,2	142,7	109,3
Styczeń 1930 roku . .	116,6	132,0	102,0
Lipiec 1930 roku . .	103,5	113,4	96,8
Styczeń 1931 roku . .	95,5	92,9	91,6
Lipiec 1931 roku . .	92,7	92,1	90,5
Styczeń 1932 roku . .	67,9	57,5	68,7
Lipiec 1932 roku . .	54,1	42,6	62,2

Dane powyższe wskazują, że ostatni rok (od lipca 1931 do lipca 1932) przyniósł rekordowy spadek produkcji przemysłowej: ogólny wskaźnik tej produkcji spadł w tym czasie z 92,7 na 54,1 czyli o 41,7%, podczas gdy od lipca 1930 do lipca 1931 r.: ze 103,5 na 92,7 czyli o 10,5%. Na ten spadek złożyło się przede wszystkim

obniżenie produkcji dóbr wytwórczych, postępujące daleko szybciej niż spadek wytwórczości dóbr spożycia, co tłumaczy się zahamowaniem działalności inwestycyjnej w dziedzinie przemysłu oraz w zakresie różnych działów gospodarki prywatnej i rządowej, podczas gdy spożycie, obliczone głównie na rynek wewnętrzny, nie mogło się redukować podobnie jaskrawo.

W podobnych okolicznościach stan zatrudnienia i bezrobocia nie mogły się kształtować dodatnio, co ilustruje następujące zestawienie (w tys.):

			zatrudnieni	bezrobotni zarej.
1928 rok	styczeń	. . .	764,2	165,3
" "	lipiec	. . .	856,3	116,7
1929 "	styczeń	. . .	820,4	126,4
" "	lipiec	. . .	854,0	98,7
1930 "	styczeń	. . .	796,4	249,5
" "	lipiec	. . .	787,8	194,3
1931 "	styczeń	. . .	643,7	340,7
" "	lipiec	. . .	673,2	255,2
1932 "	styczeń	. . .	544,7	338,4
" "	lipiec	. . .	566,5	240,2
" "	sierpień	. . .	—	205,7

Przewóz towarów na kolejach polskich kształtował się przeciętnie dziennie w wagonach 15-tonnowych, jak następuje:

1925 rok	. . . . .	12.408	wagonów
1926 "	. . . . .	14.081	"
1927 "	. . . . .	16.198	"
1928 "	. . . . .	17.413	"
1929 "	. . . . .	17.990	"
1930 "	. . . . .	14.924	"
1931 "	. . . . .	13.616	"
1932 "	styczeń . . .	9.493	"
" "	luty	9.160	"
" "	marzec . . .	9.713	"
" "	kwiecień . .	9.862	"
" "	maj	8.733	"
" "	czerwiec . .	10.132	"
" "	lipiec	10.400	"

Cyfry powyższe wskazują, że spadek przewozu towarów przyniósł w 1932 roku niebывałe wyniki, przekraczające dane z 1925 roku, co świadczy o zanikaniu obrotów handlowych.

Wyżej przytoczone dane uzupełnić należy, dla lepszego uwytknienia sytuacji gospodarczej kraju, wskaźnikami cen hurtowych, które kształtowały się w sposób następujący (przy podstawie obliczenia 1927 r. = 100):

Rok	Artykuły rolne	Artykuły przemysłowe	Wskaźnik ogólny
1927	100,0	100,0	100,0
1928	97,2	104,2	101,0
1929	85,7	103,3	95,7
1930	68,5	94,1	82,4
1931	59,7	80,1	70,8
1932 styczeń	51,8	74,7	64,1
„ luty	54,5	73,0	64,6
„ marzec	54,1	71,6	63,8
„ kwiecień	59,0	70,0	65,3
„ maj	61,4	69,4	66,1
„ czerwiec	53,7	68,0	61,8
„ lipiec	51,2	67,7	60,4
„ sierpień	48,9	69,7	60,2

Powyższe dane cyfrowe wskazują, jakie postępy kryzys gospodarczy u nas poczynił. Rzecz można, wyniki w tym zakresie są rekordowe. Z uwagi właśnie na te wyniki, jak również ze względu na pewne objawy w dziedzinie kształtowania się cen surowców przemysłowych na międzynarodowym rynku, niektórzy ekonomiści przypuszczają, że światowa gospodarka zdołała już osiągnąć „dno” kryzysu, od którego winien się rozpocząć odwrót ku stosunkom normalnym. U nas narazie w dziedzinie przemysłowej nie znać takiej poprawy, któraby potwierdziła głoszone gdzie indziej twierdzenia. Pewna zwyżka cen niektórych artykułów przemysłowych, wywołana podrożeniem surowców na rynkach zagranicznych, nie zrównoważyła w sierpniu r. b. spadku cen artykułów rolnych, wobec czego wskaźnik ogólny cen wykazał dalszy spadek. Wyrazem ciężkiego położenia przemysłu jest stan uruchomienia przemysłu przetwórczego, co jest charakterystyczne dla stopnia nasilenia kryzysu, powodującego całkowite unieruchomienie bardzo wielu zakładów przemysłowych. Cyfrowo sytuacja naszego przemysłu przetwórczego jest pod tym względem następująca (w przedsiębiorstwach zatrudniających ponad 20 robotników):

rok	Styczeń	lipiec	zakłady czynne	zakłady nieczynne	stosunek nieczynnych	%%
1929	styczeń	lipiec	4.338	640		13
"	"	lipiec	4.620	448		3
1930	styczeń	lipiec	4.249	906		17
"	"	lipiec	4.496	744		14
1931	styczeń	lipiec	4.100	1.303		24
"	"	lipiec	4.395	1.020		19
1932	styczeń	lipiec	3.453	1.899		35
"	"	lipiec	3.837	1.563		29

W poszczególnych działach przemysłu przetwórczego stopień zatrudnienia zakładów był w lipcu r. b. następujący:

gałąź przemysłu	zakłady czyane	zakłady nieczynne	%% nieczynnych
mineralny	522	330	38
metalowy	639	161	20
chemiczny	230	41	15
włókienniczy	657	225	25
papierniczy	103	12	10
skórzany	87	24	21
drzewny	558	324	36
spożywczy	520	150	22
odzieżowy	95	79	45
budowlany	233	202	46
poligraficzny	193	15	7
razem	3.837	1.563	przec. 29%

Z powyższych danych wynika, że stopień zatrudnienia przemysłu w roku bieżącym jest mniej pomyślny niż w 1931 roku. Fala optymizmu, która w ostatnich miesiącach obiegła świat, być może, przyczyni się do zwrotu ku lepszym również w kształtowaniu się konjunktury i u nas. Dane w tym względzie po stronie przemysłu są u nas widoczne w postaci małych zapasów gotowych towarów. Tak samo w dziedzinie płodów rolnych liczyć się należy w bieżącym roku z mniejszymi niż w latach ubiegłych nadwyżkami zboża ponad zapotrzebowanie. Największą jednak przeszkodą w wywołaniu ożywienia przemysłowego jest: brak kapitałów pieniężnych, potrzebnych do ożywienia inwestycji i konsumpcji wogóle. Aczkolwiek sporo rodzimych kapitałów wychodzi z ukrycia wskutek rozwijającego się zaufania do własnej waluty oraz rosnącego optymizmu co do zwrotu w kształtowaniu się konjunktury gospodarczej, jednak z uwagi na niską kapitalizację naszą środki te są dosyć

skromne, aby mogły w dostatecznej mierze finansować przyszłe ożywienie konjunktury. Najważniejszym problemem w związku z mającym nastąpić ożywieniem przemysłem jest więc skonsolidowanie jak największych zasobów kapitałowych w kraju, czemu służyć winna rozsądna polityka prokapitalizacyjna.

Cyfrowe wyniki działalności niektórych gałęzi górnictwa i przemysłu przedstawiają się następująco:

Górnictwo węglowe wykazuje następujący rozwój produkcji:

1928 rok	średnio miesięcznie	3.417.000 tonn
1929	„ „ „	3.841.000 „
1930	„ „ „	3.125.000 „
1931	„ „ „	3.189.000 „
1932	„ styczeń	2.700.000 „
„	„ luty	2.134.000 „
„	„ marzec	2.379.000 „
„	„ kwiecień	2.265.000 „
„	„ maj	1.969.000 „
„	„ czerwiec	2.125.000 „
„	„ lipiec	2.354.000 „

Cyfry powyższe ilustrują jaskrawy spadek wydobycia węgla W roku bieżącym w porównaniu z 1931 rokiem.

Zbyt węgla był następujący:

			Zbyt w kraju	Eksport
1928 rok	średnio	miesięcznie	1.967.000 tonn	1.117.000 tonn
1929	„	„	2.250.000 „	1.200.000 „
1930	„	„	1.691.000 „	1.066.000 „
1931	„	„	1.569.000 „	1.190.000 „
1932	„	styczeń	1.350.000 „	954.000 „
„	„	luty	1.226.000 „	631.000 „
„	„	marzec	1.380.000 „	729.000 „
„	„	kwiecień	1.140.000 „	840.000 „
„	„	maj	962.000 „	744.000 „
„	„	czerwiec	1.123.000 „	819.000 „
„	„	lipiec	1.282.000 „	834.000 „

Z podanego zestawienia jest widoczny znaczny spadek zarówno spożycia krajowego, jak również eksportu, który doznaje wielkich przeszkód ze strony polityki celnej różnych państw.

Nafta. Wydobycie ropy i wytwórczość produktów naftowych rozwijały się, jak następuje:

			wydobycie ropy	wytwórczość produktów
1928 rok	średnio	miesięcznie	61.800 tonn	55.000 tonn
1929	"	"	56.500	50.000
1930	"	"	55.200	48.000
1931	"	"	53.000	47.000
1932	"	styczeń	50.000	48.000
"	"	luty	46.000	49.000
"	"	marzec	48.000	48.000
"	"	kwiecień	48.000	39.000
"	"	maj	49.000	38.000
"	"	czerwiec	48.000	43.000
"	"	lipiec	50.000	43.000

Zbyt produktów naftowych był następujący:

			w kraju	eksport
1928 rok	średnio	miesięcznie	31.000 tonn	21.700 tonn
1929	"	"	34.200	20.800
1930	"	"	34.000	16.000
1931	"	"	31.000	18.000
1932	"	styczeń	31.000	18.000
"	"	luty	24.000	18.000
"	"	marzec	22.000	16.000
"	"	kwiecień	19.000	12.000
"	"	maj	19.000	18.000
"	"	czerwiec	19.000	20.000
"	"	lipiec	21.000	20.000

Z powyższego zestawienia wynika, że zbyt produktów naftowych w kraju doznał znacznej niżki, natomiast w eksporcie nie widać zbyt wielkich zmian w porównaniu z czasami dobrej konjunktury.

Hutnictwo żelazne wykazało następujący rozwój wytwórczości:

			Surówka	Stal zlewna	Wytw. walc.
			w tonnach		
1913 rok	przeciętnie	miesięcznie	86.000	138.000	100.000
1922	"	"	40.000	84.000	62.000
1924	"	"	28.000	57.000	39.000
1926	"	"	27.000	65.000	47.000
1928	"	"	57.000	120.000	87.000
1929	"	"	59.000	115.000	80.000
1930	"	"	40.000	103.000	75.000
1931	"	"	29.000	87.000	63.000

		Surówka	Stal zlewna	Wytw. walc.
		w t o n n a c h		
1932 rok	styczeń	12.000	30.000	20.000
" "	luty	9.000	35.000	21.000
" "	marzec	13.000	38.000	25.000
" "	kwiecień	11.000	38.000	28.000
" "	maj	12.000	27.000	19.000
" "	czerwiec	15.000	44.000	31.000
" "	lipiec	15.000	49.000	39.000

Cyfry powyższe wykazują jaskrawy spadek produkcji hutniczej z powodu słabego zbytu w kraju i zagranicą. Jednakowoż ostatnie dwa miesiące przyniosły pewną poprawę, która w sierpniu r. b. przybrała znaczniejsze rozmiary z powodu obstalunków rządowych oraz eksportu do Rosji Sowieckiej.

Zbyt wytworów hutniczych był następujący:

		Zbyt w kraju	Eksport
		w t o n n a c h	
1927 rok	średnio miesięcznie	44.000	12.000
1928	" " "	59.000	13.000
1929	" " "	42.000	19.000
1930	" " "	31.000	35.000
1931	" " "	22.000	32.000
1932	" styczeń	21.000	2.000
" "	" luty	8.000	3.000
" "	" marzec	8.000	4.000
" "	" kwiecień	8.000	10.000
" "	" maj	13.000	7.000
" "	" czerwiec	9.000	7.000
" "	" lipiec	25.000	11.000

Cynk i ołów wykazały następującą produkcję:

		Cynk	Ołów
		w t o n n a c h	
1926 rok	średnio miesięcznie	10.000	2.200
1927	" " "	13.000	2.500
1928	" " "	13.000	3.000
1929	" " "	14.000	3.000
1930	" " "	14.500	3.500
1931	" " "	10.900	2.500

		Cynk	Ołów
		w t o n n a c h	
1932 rok	styczeń	8.000	1.400
„	„ luty	8.000	1.700
„	„ marzec	8.000	1.100
„	„ kwiecień	8.000	900
„	„ maj	8.000	1.100
„	„ czerwiec	8.000	1.600
„	„ lipiec	7.000	2.000

Konjunktura eksportowa w zakresie cynku ostatnio się poprawiła i to nawet tak dalece, że zostały wyprzedane prawie wszystkie zapasy dawniejsze.

Przemysł przetwórczy scharakteryzowaliśmy wyżej w uwagach ogólnych o sytuacji przemysłowej. Jeżeli idzie o bliższe dane w poszczególnych ważniejszych działach, to przedstawiają się, jak następuje:

Przemysł włókienniczy miał we wszystkich działach i okręgach stosunkowo niezły sezon letni z powodu ładnej pogody, która wpływała na powiększenie zakupów ze strony publiczności. Poza to na żywsze tempo zakupów ze strony kupców wpłynęły wiadomości o podrożeniu bawełny surowej. Ożywienie w niektórych działach było tak znaczne, że zabrakło towarów. Przygotowania jednak przemysłu do sezonu zimowego czynione są stosunkowo na niewielką skalę, ponieważ jeszcze przemysłowcy nie wierzą w stałe poprawienie się konjunktury. Ciemną stroną w rozwoju przemysłu włókienniczego jest spadek eksportu w porównaniu z 1931 rokiem, mianowicie w lipcu r. b. wywieziono towarów włókienniczych za 5,6 milj. zł, podczas gdy w tym samym miesiącu 1931 roku za 13,4 milj. zł.

Przemysł metalowo-maszynowy wykazał pewne ożywienie w działach, pracujących dla budownictwa (blacha cynkowa, fabryki gwoździ i drutu, fabryki armatur, wyrobów mosiężnych i miedzianych oraz walcownie metali). Fabryki wagonów i akcesoryj kolejowych wykazują niezłe zatrudnienie w związku z obstalunkami krajowymi i zagranicznymi. Odlewnie miały ruch bardzo słaby. Tak samo fabryki maszyn rolniczych cierpią na brak zamówień z powodu złej konjunktury w rolnictwie. Inne działy przemysłu maszynowego wykazują zastój.

Przemysł drzewny jest w zastoju z powodu słabego ruchu budowlanego i utrudnień w eksporcie. Wywieziono za granicę w lipcu r. b. materiału i wyrobów drzewnych za 9,8 milj. zł, co jest cyfrą niewielką wobec eksportu z grudnia 1931 roku w wysokości zł 12,6 milj.

Przemysł chemiczny w niektórych działach, szczególnie w zakresie produktów węglpochodnych ma stosunkowo niezły zbyt, natomiast najgorzej przedstawia się sprawa w dziale nawozów sztucznych, których fabryki posiadają wielkie zapasy na składzie, natomiast zbyt jest niewielki wobec złej sytuacji finansowej rolnictwa. W lipcu r. b. nasze fabryki związków azotowych weszły do międzynarodowego porozumienia przemysłu azotowego, co nam gwarantuje pewien roczny kontyngent eksportowy oraz ochronę rynku wewnętrznego przed zalewem wytworami zagranicznymi.

Stefan

Czarnowski (Warszawa).

STOSUNKI WALUTOWE, KREDYTOWE I BANKOWE

Treść: Ogólny stan rynku pieniężnego. Położenie walutowe. Działalność kredytowa Banku Polskiego. Obieg pieniężny, Rynek lokacyjny.

Ogólny stan rynku pieniężnego. Korzystnym echem na rynkach pieniężnych odbił się w okresie sprawozdawczym układ podpisany 9 lipca w Lozannie, który pomimo dosyć wąskiego zakresu, przyczynił się do zwiększenia zaufania w stosunkach międzynarodowych, tego nieodzownego warunku swobodnej wymiany kapitałów. To wydarzenie, jak również osiągnięty w tym czasie pełny sukces konwersji brytyjskiej pożyczki wojennej oraz zakończenie się z wymianą ostatnich francuskich aktywów dolarowych na złoto procesu przewarstwienia na rynkach pieniądza krótkoterminowego wywołały objawy optymizmu. Równocześnie bowiem z likwidacją najbardziej lotnych lokat zagranicznych ustąpiła najważniejsza przyczyna pogłębiającej się od dłuższego czasu w wielu państwach deflacji, dzięki czemu również ujawniły się warunki psychologiczne do poszukiwania lokat na rynkach kapitałowych, co z kolei w większej, aniżeli dotychczas mierze, pozwala na zakreślenie przypuszczalnych granic likwidacji gospodarczej.

Pod wpływem ogólnych nastrojów, płynących z zewnątrz, kształtowała się również sytuacja na polskim rynku pieniężnym. W dziedzinie walutowej zarysowało się zupełnie wyraźne odprężenie; na giełdach krajowych uwydatniła się śladem fali zwykłej na gieł-

dach zagranicznych poprawa kursów papierów wartościowych; wreszcie na szczególną uwagę zasługuje objaw ten, że w stosunku do instytucji finansowych, zwłaszcza tych, które dzięki ostrożnej gospodarce mogą wywiązywać się ze swych zobowiązań, nastąpiło dalsze uspokojenie wierzycieli. Przechowywane dotychczas w ukryciu kapitały wyjmowane są z kryjówek i skierowywane ku rentowym lokatom lub powracają do solidniejszych instytucji finansowych tak, że liczby statystyczne za lipiec i sierpień wykazują ogólny wzrost wkładów w całym kraju.

Jednak na tle tych korzystnych objawów uwydatniają się tembardziej objawy niekorzystne, występujące od dłuższego czasu w dziedzinie kredytu, ku której przesuwa się obecnie coraz bardziej główny ciężar niedomagań pieniężno-kredytowych. Jednym z głównych objawów niekorzystnych jest słaba płynność materiału wekslowego, przedstawianego do dyskonta instytucjom kredytowym. Poważną część tego materiału stanowią słabo spłacane weksle finansowe, lub weksle rolnicze, protestowane następnie dla braku zapłaty nawet samych tylko odsetek lub wreszcie inne weksle, które nie są wykupywane w terminie i pozostają jako zaskarżone w portfelach instytucji kredytowych. Stąd wynika brak zaufania do weksła, chęć przedsiębiorstw przemysłowych do zawierania transakcji tylko w gotówce, w bankach zaś daje się zauważyć skłonność do likwidacji dawnych kredytów, a udzielania nowych jedynie na weksle pierwszorzędne. Jeśli w tych warunkach, uważany za wskaźnik wypłacalności odsetek weksli protestowanych w Banku Polskim utrzymuje się na stosunkowo niskim poziomie (czerwiec — 2,13%, lipiec — 3,19%, sierpień — 2,80%), to należy ten fakt przypisać jedynie dokonywanej przez Bank dokładnej selekcji materiału wekslowego, jak również przyjmowaniu w wysokim stopniu weksli prolongacyjnych w terminie zapadania zobowiązań.

Położenie walutowe w ciągu maja i czerwca kształtowało się niekorzystnie. Zapas kruszcu i walut w Banku Polskim zmniejszył się w maju o 31,9 milj. zł a w ciągu czerwca o 57,7 milj. zł w wyniku zapotrzebowania na spłatę zobowiązań zagranicznych oraz skutkiem rozwijającej się wśród społeczeństwa skłonności do tezauryzacji walut obcych i monet złotych, czemu sprzyjała istniejąca w Polsce pełna swoboda w obrocie dewizowym. Pragnąc przeciwdziałać tym szkodliwym dla złotego objawom, Bank Polski postanowił w maju wstrzymać sprzedaż banknotów dolarowych, uważając, że takie zarządzenie, zgodne z jego statutem, nie wywrze ujemnego wpływu na rynek. Dążenie Banku Polskiego znalazło całkowite zrozumienie w bankach związkowych, które w początkach czerwca powzięły uchwałę ażeby: 1. nie podejmować się przepro-

wadzania transakcyj kupna-sprzedazy złota w sztabach i monetach, 2. nie wykonywać zleceń kupna dewiz i walut obcych, co do których istnieje przypuszczenie, że są one przeznaczone dla celów spekulacyjnych lub dla tezauryzacji, 3. wykonywać zlecenia zakupu polskich pożyczek zagranicznych tylko w tym wypadku, o ile otrzymają od klientów pokrycie w dewizach lub walucie zagranicznej. Do uchwały powyższej, wprowadzonej w życie przez wszystkie banki związkowe, przyłączyły się również banki niezrzeszone i większe domy bankowe, stwierdzając w ten sposób, że gotowe są przeciwdziałać nieuzasadnionemu gospodarczo odpływowi walut.

Trudno ocenić w jakim stopniu powyższe stanowisko banków przyczyniło się do poprawy sytuacji walutowej, jaka zarysowała się od lipca pod wpływem głównie zmiany nastrojów zagranicą i w Polsce. Poprawa ta uwydatniła się następnie w sierpniu i wrześniu w formie wzrastającego zaufania do stosunków pieniężnych w kraju, czego wyrazem było słabnące zainteresowanie walutami obcymi i złotem, wyzbywanie się przez publiczność tych walut, a w bankach zamiana wkładów dolarowych na złotowe. Charakterystycznym również i korzystnym objawem jest odąd zaofiarowywanie Oddziałom Banku Polskiego poważnych ilości kruszczu i monet złotych. W rezultacie zapas złota i walut w Banku Polskim zmniejszył się w lipcu tylko o 17,5 milj. zł, w sierpniu o 1,3 milj. zł a w pierwszej dekadzie września wzrósł o 9,1 milj. zł dzięki czemu nastąpiła również pewna poprawa w pokryciu kruszczowem, które 10 września wynosiło 39,28% oraz w pokryciu kruszczowo-walutowem, które w tym samym czasie wynosiło 43,15%. Zapas złota i walut w Banku Polskim w ciągu całego okresu sprawozdawczego przechodził następujące zmiany w milj. zł:

	30. IV.	31. V.	30. VI.	31. VII.	31. VIII.	10. IX.
Złoto	574,3	544,9	484,3	480,1	477,2	479,2
Pieniądze i należn. zagr. zaliczone do pokrycia . .	40,8	38,4	46,2	40,2	46,9	47,2
Niezaliczone do pokrycia .	117,3	117,2	112,3	105,0	99,9	106,7
	732,4	700,5	642,8	625,3	624,0	633,1

Słabsze zainteresowanie istnieje również w ostatnich tygodniach dla dewiz, których, zależnie od popytu, notowane są zazwyczaj najwyżej na początku miesiąca, poczem stopniowo obniżają się. Wahania kursów dewiz, opartych na zlocie, odbywają się w granicach wąskich, bliskich parytetu, natomiast dość silnym wahaniom podlegają dewizy angielskie i skandynawskie.

Działalność kredytowa Banku Polskiego wzrastała przez cały okres wiosenny aż do końca lipca, kiedy stan portfelu wekslowego osiągnął 682,3 milj. zł t. j. poziom nienotowany od stycznia 1930 r. W sierpniu poszukiwanie pomocy kredytowej w Banku Polskim było mniejsze, dzięki lekkiemu odprężeniu na rynku pieniężnym, powiększeniu wkładów w instytucjach finansowych, jak również skutkiem braku dobrego, towarowego materiału wekslowego. Poza tem znaczniejszemu powiększeniu portfelu przeciwdziałała dokonywana przez Bank Polski dokładna selekcja weksli, w której odpada przeciętnie około 12% materiału.

Stan wykorzystanych w Banku Polskim kredytów zmieniał się następująco w milj. zł:

	30. IV.	31. V.	30. VI.	31. VII.	31. VIII.	10. IX.
Portfel wekslowy . . .	632,9	637,5	671,0	682,3	657,6	636,8
Pożyczki zastawowe . .	117,0	117,4	124,1	120,7	119,1	116,1
	749,9	754,9	795,1	803,0	776,7	752,9

Kredyt na rejestrowy zastaw rolniczy, udzielony w sezonie 1931/32 r. został do końca sierpnia całkowicie zlikwidowany. W związku z nową kampanją zbożową Bank Polski z własnych środków uruchomił 19 lipca na rok gospodarczy 1932/33 ten sam rodzaj kredytu w wysokości 30 milj. zł z tem, że będzie do niego stosowana normalna stopa dyskontowa, t. j. w chwili obecnej $7\frac{1}{2}\%$, podczas gdy w ubiegłym roku, dzięki uzyskaniu na ten cel kredytów francuskich stopa wynosiła $6\frac{1}{4}\%$. Wykorzystywanie tego kredytu rozpoczęły banki dopiero w końcu sierpnia z chwilą ogłoszenia nowelizacji rozporządzenia o rejestrowym zastawie rolnym, które zmierza między innymi do zwiększenia zabezpieczenia kredytu zastawowego.

Obieg pieniężny zmniejszył się od końca kwietnia do końca sierpnia o 56,5 milj. zł. Decydujące znaczenie miało pod tym względem kurczenie się obiegu biletów bankowych w związku z odpływem kruszczy i walut, mimo że wzrost zadłużenia Skarbu Państwa w Banku Polskim o 40 milj. zł w ciągu lipca i sierpnia przeciwdziałał temu procesowi. Obieg bilonu nie wykazywał do końca lipca skłonności zwyżkowej i dopiero w sierpniu zwiększył się w pewnym związku z emisją 10 złotych monet srebrnych, dokonywaną w myśl rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 24. 8. 1932 r. przez Bank Polski od 29 sierpnia. Pozostałe w obiegu

bilety państwowe zaprzestały wymieniać kasy skarbowe z końcem czerwca r. b. Zmiany obiegu pieniężnego były następujące w milj. złotych:

	30. IV.	31. V.	30. VI.	31. VII.	31. VIII.	10. IX.
Bilety Banku Polskiego	1 147,5	1 102,9	1 105,4	1 089,2	1 081,7	1 049,1
Bilon	267,5	256,0	262,6	267,6	278,1	278,1
Bilety państwowe	1,3	1,3	1,3	—	—	—
	1 416,3	1 360,2	1 369,3	1 356,8	1 359,8	1 327,2

Mimo, że w strukturze obiegu pieniężnego udział bilonu wzrasta, to jednak wiele okolic kraju odczuwa stale jego niedostatek tak, że niejednokrotnie przy zmianie uzyskuje on ażjo w stosunku do większych odcinków biletów bankowych. Pragnąc temu zaradzić Bank Polski wyraził zgodę na podwyższenie obiegu bilonu z sumy 320 milj. zł jaka została ustalona w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 13. 10. 1927 r. o stabilizacji złotego, do 396 milj. zł. Suma ta przy obecnym stanie ludności w kraju odpowiada normie bilonu 12 zł na jednego mieszkańca, co przyjęto za punkt wyjścia przy ustaleniu w 1927 r. maksymalnej sumy obiegu bilonu na 320 milj. zł. Rozprowadzanie bilonu do wspomnianej granicy 396 milj. zł odbywać się będzie stopniowo i w miarę istotnych potrzeb rynku.

Znajdujące się obecnie w obiegu srebrne monety 5 i 2 złotowe zostaną stosownie do rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 24. 8. 1932 r. zastąpione nowymi o mniejszej zawartości kruszcu. Wycofywane obecnie z obiegu srebrne monety jednozłotowe utracą w myśl rozporządzenia Ministra Skarbu z dn. 29. 8. 1932 r. moc prawnego środka płatniczego z dniem 31. 12. 1932 r. Poczynając od dnia 2 stycznia 1933 r. do dnia 31 grudnia 1934 r. monety te będą wymieniane oraz przyjmowane przy uiszczaniu należności w kasach urzędów skarbowych oraz w Oddziałach Banku Polskiego.

Rynek lokacyjny. W ciągu maja i czerwca przeważało naogół bardzo słabe zainteresowanie dla wszystkich papierów wartościowych tak, że listy zastawne towarzystw kredytowych utraciły około 20% na kursie, akcje Banku Polskiego obniżyły się z 73 do 70, wreszcie spadek kursów w związku z ogólną tendencją niżkową wykazały również i pożyczki państwowe. Następnie do 5 września, pod wpływem korzystnych nastrojów jakie z małemi odchyleniami utrzymywały się na giełdzie nowojorskiej, a następnie udzieliły się i giełdom europejskim, trwała na giełdzie warszawskiej

zwyczaj kursów. Z pożyczek państwowych najczulej reagowała w tym okresie na nastroje zwyczajowe 7% -owa pożyczka stabilizacyjna. Inne papiery państwowe osiągnęły znacznie mniejsze zyski kurso- we, przyczem najwięcej chętnych nabywców miały pożyczki prem- jowe. Zainteresowanie akcjami wystąpiło dopiero w sierpniu t. j. o cały miesiąc później, aniżeli w dziale papierów o stałym oprocent- owaniu. Odrazu jednak nabrało ono cech silnego ożywienia, sku- pając się przytem głównie na akcjach Banku Polskiego, których kurs 71 w początkach sierpnia zaczął w końcu tego miesiąca silnie zwyczajować, osiągając w początkach września dawno nienotowany poziom 102. Poza tern zawierano również transakcje innemi papie- rami dywidendowemi, zwłaszcza popularniejszych przedsiębiorstw przemysłu metalowego i cukrowniczego przy silnej skłonności zwy- kowej kursów.

W końcu pierwszego tygodnia września nastąpiła realizacja zy- sków, skutkiem czego kursy wszystkich papierów obniżyły się i po- mimo pewnej poprawy w drugim tygodniu, nie powróciły w tym cza- sie do osiągniętego przedtem poziomu.

Stefan Warchol (Warszawa).

SPÓŁDZIELCZOŚĆ

Treść: Spółdzielczość wojskowa, ukraińska, niemiecka i żydowska w Polsce. Rocznicze i zgony.

W poprzedniej kronice spółdzielczej, zamieszczonej w zeszy- cie drugim „Ruchu” z roku bież., podaliśmy zestawienie wszyst- kich spółdzielni w Polsce podług związków rewizyjnych, do któ- rych przynależą, poczem opisaliśmy pokrótce stan spółdzielni z końcem 1930 roku trzech wielkich zespołów spółdzielczych pol- skich, jakimi są: Zjednoczenie Związków Spółdzielni Rolniczych R. P. w Warszawie, Unja Związków Spółdzielczych w Polsce i Związek Spółdzielni Spożywców R. P. Pozostała nam zatem do omówienia jeszcze spółdzielczość dalszych czterech ugrupowań, a mianowicie Związek Rewizyjny Spółdzielni Wojskowych oraz związki spółdzielcze ukraińskie, niemieckie i żydowskie.

Związek Rewizyjny Spółdzielni Wojskowych.

Z końcem 1930 roku Związek Rewizyjny Spółdzielni Wojsko- wych zrzeszał 304 spółdzielnie, w czem było spółdzielni spożyw- czych 284, spółdzielni mieszkaniowych 11, spółdzielni pożyczkowo- oszczędnościowych 2 i 1 spółdzielnia wspólnego zaspokajania po-

trzeb. Ale jedna ze spółdzielni oszczędnościowo-pożyczkowych została w końcu zlikwidowana, jak również spółdzielnia wspólnego zaspokajania potrzeb, tak że ostatecznie stan spółdzielni wojskowych przedstawiał się jak następuje:

Rodzaj spółdzielni	Ilość spółdzielni	Ilość członków	Fundusze własne	Obroty	Zyski
			w tysiącach złotych		
Spożywcze oddziałowe . . .	276	34 394	3 702	33 358	1 106
„ garnizonowe . . .	8	2 299	364	3 253	60
Budowlane	17	1 536	796	31 803	49
Pożyczkowo-oszczędnościowe .	1	4 161	555	—	25

Przeciętny skład osobowy na jedną spółdzielnię spożywców wynosił 29 oficerów, 85 podoficerów, 12 szeregowych i osób innych. Obroty towarowe tych spółdzielni wyniosły w r. 1930 przeszło 33 miliony zł, t. j. 128.000 zł na jedną spółdzielnię. W stosunku do r. 1929 obroty te zmniejszyły się o 5 %. Towar swój w 84.2% nabywają spółdzielnie od dostawców prywatnych, 15,8% z Centrali Związków Spółdzielni Spożywców. Sprzedaż członkom wynosiła 71.5%, nieczłonkom 28.5%. Nadwyżka brutto na towarach wynosiła 11.2%, koszty handlowe 6.8%.

Spółdzielni mieszkaniowych i budowlanych jest 17, ale tylko 13 z nich prowadzi działalność budowlaną; miały one w budowie 7 domów zbiorowych i 159 domków pojedynczych. W r. 1930 wykończono 2 domy zbiorowe i 111 domków pojedynczych. W latach poprzednich spółdzielnie te oddały do użytku 10 domów zbiorowych i 497 pojedynczych. Ogółem wartość gotowych domów wynosi 31.803.000 zł, przeciętna wartość jednej izby 6.591 złotych.

Jedyna spółdzielnia oszczędnościowo-pożyczkowa — Kasa Wzajemnej Pomocy Funkcjonariuszów Straży Granicznej jest instytucją finansowo silną i rozwija się bardzo pomyślnie.

Spółdzielnie ukraińskie.

Spółdzielnie ukraińskie działalność swą rozwijają na terenie województwa lwowskiego, stanisławowskiego, tarnopolskiego, wołyńskiego, poleskiego oraz w części wojew. krakowskiego i lubelskiego, należą zaś do dwóch związków rewizyjnych z siedzibą we Lwowie, które są: Rewizyjny Związek Ukraiński Kooperatyw (RSUK) i Ruski Rewizyjny Związek (RRS). Poza tem około 190

kas Stefczyka i kilka spółdzielni mleczarskich należy do polskiego Patronatu Spółdzielni Rolniczych we Lwowie. W r. 1930 spółdzielczość tych trzech grup przedstawiała się jak następuje:

Związki	Ilość spółdzielni					Ilość członków	Obroty w tys. zł
	spożywczych	mleczarskich	kredytowych	różnych	razem		
R. S. U. K.	2 334	121	231	56	2 742	319 610	70 817
R. R. S.	130	16	24	6	176	12 618	4 394
Patronat	—	8	194	—	202	36 011	744
Razem:	2 464	145	449	62	3 120	368 239	75 955

Jak widzimy z powyższego zestawienia, główną grupę spółdzielni ukraińskich stanowią spółdzielnie należące do Rewizyjnego Związku Ukraińskich Kooperatyw. Związek ten posiada 5 central, któreimi są: Centrosojuz, Masłosojuz, Centrobank, Dnister i Narodna Torhowla.

Centrosojuz jest centralą handlową dla 36 okręgowych (powiatowych) związków kooperatyw i dla dwóch tysięcy kilkuset wiejskich spółdzielni spożywczo-rolniczych. Spółdzielnie te miały w r. 1930 funduszków własnych 7. 403.000 zł, a towarów sprzedały za 59.049.000 zł. Związki okręgowe miały funduszków własnych 1.412.968 zł, któreimi zrobiły obrotów na sumę 27.591.000 zł Centrala (Centrosojuz) miała kapitału własnego 315.534 zł, a obroty wynosiły 12.423.320 zł.

Masłosojuz jest centralą handlową dla spółdzielni mleczarskich. Fundusze własne wynosiły 313.134 zł, a obrót 11.067.538 złotych. Wydaje fachowy miesięczny organ „Kooperatywne Mołoczarstwo”.

Centrobank i Dnister są to dwa główne ośrodki finansowe ukraińskiej spółdzielczości, przyczem Dnister oprócz działu bankowego prowadzi również dział asekuracji od ognia, grabieżi i kradzieży. W r. 1930 obydwie te centrale udzieliły pożyczek ogółem na sumę 11,4 milj. zł.

Narodna Torhowla wreszcie, która jest najstarszą spółdzielnią ukraińską (zał. 1883 r.), prowadzi wspólnie z Centrosojuzem zakupy towarów spożywczych dla własnych i innych spółdzielni spożywczych. Obroty jej wynoszą 7—8 milj. zł. rocznie.

Spółdzielnie niemieckie w Polsce.

Spółdzielnie niemieckie w Polsce zrzeszone są w 5 związkach rewizyjnych, których siedzibą jest Poznań, Grudziądz, Łódź i Lwów. Według danych statystycznych z r. 1930 stan spółdzielni niemieckich przedstawia się następująco:

Związek rewizyjny	Ilość spółdzielni					Ilość członków	Kapitały własne	Kapitał obrotowe
	razem	kredytowych	mleczarskich	roln.-handl.	różnych			
w tysiąc. złotych								
Związek Spółdzielni Niemieckich w Polsce — Poznań	352	213	47	27	65	32 188	15 112	98 072
Związek Spółdzielni Roln. na Polskę Zachodnią — Poznań	157	96	21	14	26	11 142	6 554	40 62 ^a
Związek Wiejskich Spółdzielni Woj. Pomorskiego — Grudziądz . . .	184	75	53	42	24	10 290	2 744	22 599
Związek Spółek Niemieckich w Polsce — Łódź	86	58	1	—	25	3 741	159	1 420
Związek Niemiec. Spółdz. Rolniczych — Lwów .	53	32	—	1	20	3 413	156	2 025
Razem:	832	474	122	84	160	60 774	24 725	164 142

Centralami gospodarczemi dla obydwu związków poznańskich są: dla spółdzielni kredytowych Landesgenossenschaftsbank, dla spółdzielni rolniczo-handlowych Landwirtschaftliche Zentralgenossenschaft, dla spółdzielni mleczarskich Molkerei-Zentrale, dla spółdzielni zbytu trzody Viehzentrale — wszystkie w Poznaniu. Organem spółdzielni zrzeszonych w obu tych związkach jest „Landwirtschaftliches Zentral-Wochenblatt für Polen”.

Centralą finansową dla spółdzielni należących do związku w Grudziądzu jest Danziger Raiffeisenbank filja w Grudziądzu. Centralą finansową spółdzielni łódzkich jest Bank Spółek Niemieckich w Polsce, centralą towarową — Centrala Towarowa Spółek Niemieckich w Łodzi, organem Związku jest dwutygodnik „Unser Landsmann”.

Centralą finansową dla spółdzielni związkowych we Lwowie jest Genossenschaftsbank, centralą towarową — Landwirtschaftliche Hauptgenossenschaft, a organem Związku jest dodatek do tygodnika „Ostdeutsche Volksblatt” p. t. „Der Deutsche Landwirt in Klein-Polen”.

Spółdzielnie żydowskie w Polsce.

Spółdzielnie żydowskie w Polsce należą do trzech związków rewizyjnych, któremi są: Związek Żydowskich Towarzystw Spółdzielczych w Polsce, z siedzibą w Warszawie, Powszechny Związek na własnej pomocy opartych spółdzielni we Lwowie i Związek Żydowskich Stowarzyszeń Spółdzielczych w Polsce, z siedzibą w Warszawie.

Związek Żydowskich Towarzystw Spółdzielczych w Polsce liczy obecnie 570 spółdzielni kredytowych, 25 spółdzielni wytwórczych i rzemieślniczych, 14 spółdzielni rolniczych i ogrodniczych i 11 spółdzielni różnych.

Centralą finansową dla spółdzielni tego Związku był do niedawna „Bank dla Spółdzielni” S. A. w Warszawie, który zlikwidowano. Obecnie powstaje nowy bank centralny na zasadach spółdzielczych oparty. Poza tem istnieją w ramach Związku dwa banki regionalne: Centralny Bank Ludowy Spółdzielni Żydowskich w Wilnie i Centrala Kooperatyw Żydowskich we Lwowie.

Związek wydaje dwa miesięczniki „Ruch spółdzielczy” (dla kierowników) i „Farn Folk” (dla członków), „Kalendarz Spółdzielczy” i „Rocznik Statystyczny”. Ogólna liczba członków, zrzeszonych w spółdzielniach tego Związku, dochodzi do 210.000.

Powszechny Związek na własnej pomocy opartych spółdzielni we Lwowie liczy obecnie: 140 spółdzielni oszczędnościowo-pożyczkowych, 12 spółdzielni handlowych, 4 spółdzielnie przemysłowe, 1 wytwórczą i 1 pracy. Centralą finansową Związku jest Bank Spółdzielczy Powszechnego Związku Spółdzielni we Lwowie, a organem prasowym „Przegląd Spółdzielczy” w języku polskim i dodatek do tego pisma „Der Kooperator” w języku żydowskim.

Związek Żydowskich Kupieckich Stowarzyszeń Spółdzielczych w Polsce powstał dopiero w roku 1928 i jest ekspozyturą finansową żydowskiego stronnictwa ortodoksyjnego „Agudas Isroel”. Obecnie Związek ten liczy: 126 spółdzielni kredytowych, 3 spółdzielnie przetwórcze, 1 spółdzielnię! pracy, 1 wytwórczą i 1 handlową.

Rocznice i zgony.

W roku bieżącym przypada setna rocznica urodzin Księdza Patrona Augustyna Szamarzewskiego, który był pionierem spółdzielczości polskiej w zaborze* pruskim i położył kamień węgielny

pod pracę, tak umiejętnie, gorliwie i z pożytkiem kontynuowaną przez następców — patronów Ks. Wawrzyniaka i Bisk. Adamskiego.

W dniu 10 sierpnia r. b. zmarł w Warszawie po długich i ciężkich cierpieniach sercowych ś. p. Antoni Kleniewski, który był prezesem Zarządu Związku Spółdzielni Polskich w Warszawie oraz wiceprezesem Unji Związków Spółdzielczych w Polsce. Zmarły prawie natychmiast po ukończeniu studjów akademickich oddał się pracy spółdzielczej i na tem polu przez 20 lat zgorą zdziałał bardzo wiele, to też Unja Związków Spółdz. straciła w nim jednego z czołowych swych reprezentantów. Liczył lat 47.

Międzynarodowy świat spółdzielczy poniósł w bieżącym roku dotkliwą stratę przez śmierć kilku najznakomitszych swych przedstawicieli i sympatyków.

Dnia 12 marca b. r. zmarł Karol Gide w wieku lat 85, pozostawiając po sobie olbrzymią spuściznę literacką: ekonomiczną i spółdzielczą. Zmarły był twórcą doktryn społecznych: solidaryzmu i kooperatyizmu, a także historykiem i badaczem spółdzielczości różnych typów w różnych krajach. Był niez mordowanym działaczem, znakomitym mówcą i niezwykle płodnym publicystą ekonomicznym i spółdzielczym.

Dnia 26 marca b. r. zmarł w Surrey w Irlandji pionier spółdzielczości irlandzkiej — Horace Plunkett. Zmarły dał początek całemu ruchowi spółdzielczemu w Irlandji, zorganizował rolnika irlandzkiego w setki stowarzyszeń spółdzielczych, podnosząc przez to byt materjalny i poziom kulturalny ludności irlandzkiej, a wreszcie ufundował instytucję „Horace Plunkett Foundation”, która ma na celu badanie, propagowanie i popieranie spółdzielczości rolniczej w całym świecie. Liczył lat 78.

W dn. 8 maja br. zmarł nagle w Paryżu dyrektor Międzynarodowego Biura Pracy w Genewie, b. minister Francji, członek Centralnego Komitetu Międzynarodowego Związku Spółdzielczego — Albert Thomas. Zmarły brał żywy udział w ruchu spółdzielczym i jego to staraniom zawdzięczać należy, że Międzynarodowe Biuro Pracy wiele czasu i uwagi poświęcało sprawom spółdzielczym. Thomas był wielkim przyjacielem Polski, którą często odwiedzał; był honorowym obywatelem miasta Łodzi.

Jan Bargiel (Warszawa).

B. Kronika socjalna

UBEZPIECZENIA SPOŁECZNE

Treść: Art. 58 prawa o wykroczeniach a przymus ubezpieczeń.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. Prawo o wykroczeniach (Dz. U. R. P. Nr. 60, poz. 572) zawiera w art. 58 przepis następujący:

„Kto kierując zakładem pracy nie wpłaca do instytucji ubezpieczeń społecznych sum, potrąconych na rzecz instytucyj przy wypłacie pracującym wynagrodzenia, podlega karze aresztu do 3 miesięcy lub grzywnie do 3000 złotych”.

Karze podlega pracodawca, jeśli sam kieruje zakładem pracy, lub osoba, której to kierownictwo zlecił; jeśli jest ustanowiony kierownik zakładu pracy, odpowiada pracodawca tylko w razie zajścia okoliczności z art. 26 kodeksu karnego z dnia 11 lipca 1932 r. (Dz. U. R. P. Nr. 60, poz. 571) w związku z art. 5 prawa o wykroczeniach, a więc jeśli pracodawcą będzie można uważać za podżegacza. W przeciwnym razie będzie pracodawca wolny od odpowiedzialności, choćby nawet o fakcie, stanowiącym wykroczenie, wiedział. Inaczej ujmował odpowiedzialność karną pracodawcy art. 280 projektu ustawy o ubezpieczeniu społecznym (Druk-Sejmowy, okres III. Nr. 5294), który ustalał odpowiedzialność właściciela narówni z kierownikiem, jeśli wykroczenie nastąpiło za wiedzą właściciela.

Istotą wykroczenia jest niewpłacenie sum, potrąconych pracującym; nie chodzi zatem o składki, przypadające na zakład pracy, lecz o kwoty potrącone pracującym. Mogą zająć dwie możliwości, gdzie omawiany przepis nie będzie miał zastosowania: a) jeśli pracodawca nie potrąca pracownikom przypadającej na nich części składek i b) jeśli pracodawca wpłaci tylko część należności, odpowiadającą wysokości dokonanych potrąceń.

ad a) Przepis omawiany niema zastosowania do ubezpieczenia od nieszczęśliwych wypadków, bo tak według ustawy z dnia 28 grudnia 1887 r. o ubezpieczeniu od wypadków (Dz. u. p. Nr. 1 ex 1888) jak i według ordynacji ubezpieczeniowej z dnia 19 lipca 1911 r. (Dz. U. Rz. str. 109) składki za to ubezpieczenie obciążają wyłącznie pracodawcę. Zastosowanie znajdzie zatem tylko w ubezpieczeniu na wypadek choroby, bezrobocia, inwalidztwa i w ubezpieczeniu pracowników umysłowych. Zdarzają się często przypadki, że pracodawcy nie potrącają ubezpieczonym części

składki, przypadającej na nich, zwłaszcza ma to miejsce u służby domowej itp.; w tym przypadku również omawiany przepis nie może mieć zastosowania. Natomiast nasuwają się wątpliwości w takich przypadkach, gdy pracodawca twierdzi, że nie wypłacił wynagrodzenia a jedynie zaliczkę na nie. W danym razie będzie należało stwierdzić, w jakiej wysokości zaliczki wypłacano; jeśli pracodawca wypłacił część wynagrodzenia, odpowiadającą pewnemu okresowi i dokonał potrącenia, będzie odpowiadał karnie, choć tę wypłatę nazwie zaliczką; również będzie odpowiadał, jeśli dokonując wypłaty nie miał pieniędzy, potrzebnych celem wypłacenia pełnego wynagrodzenia, nie jest bowiem koniecznym, by pracodawca miał całą gotówkę potrzebną na dokonanie wypłat i od tej dopiero potrącił część składki, wystarczy jeśli skorzystał z prawa potrącenia. Dowód, że potrącenia dokonano, będzie musiała prowadzić instytucja ubezpieczeniowa a będą nim listy płac lub zeznania pracowników.

ad b) Jeśli pracodawca wpłacił do instytucji ubezpieczeniowej część składki, którą potrącił pracującym, będzie wolny od odpowiedzialności z art. 18 prawa o wykroczeniach; wiąże się to ze zwyczajem spłacania zaległości w ratach. Jeśli pracodawca potrącał ubezpieczonym przypadającą na nich część składki, nie będzie mogła instytucja ubezpieczeniowa, stwierdziwszy zaległość w opłaceniu składek, zgodzić się na uiszczanie jej w ratach a raczej pierwsza rata płatna natychmiast po stwierdzeniu zaległości będzie musiała wynosić conajmniej tyle, ile wynosiły potrącenia dokonane pracownikom. Takie postępowanie (praktykowane zresztą o ile chodzi o składki do ubezpieczenia inwalidowego wobec przepisu § 1492 ordynacji ubezpieczeniowej — o czym poniżej) będzie zupełnie słuszne, bo pracodawcy nie wolno przetrzymywać powierzonych mu pieniędzy, a instytucja ubezpieczeniowa nie może wyrażać swej zgody na czyn zagrożony surową karą i kwalifikowany jako* wykroczenie.

Ponieważ omawiany przepis nie stanowi inaczej ma zastosowanie art. 4 prawa o wykroczeniach, według którego, odpowiedzialność za wykroczenie zachodzi w razie popełnienia go bądź z winy umyślnej, bądź nieumyślnej. Wobec tego trudno by przyjąć możliwość zastosowania innego, surowszego przepisu n. p. art. 262 § 2 kodeksu karnego; taką zapewne odpowiedzialność miał na myśli art. 270 projektu ustawy o ubezpieczeniu społecznym.

Art. 11 prawa o wykroczeniach ustala bardzo krótki termin przedawnienia, postanawiając, że „nie można wszcząć postępowania karnego z powodu wykroczenia popełnionego przed rokiem”. Należy się obawiać, że krótki ten termin uniemożliwi niejedno-

krotnie stosowanie art. 18. Często bowiem dowiaduje się instytucja ubezpieczeniowa później niż po roku, że pracodawca zatrudnia ubezpieczonych, że nie zapłacił za nich składki itd.; dotyczy zwłaszcza ubezpieczenia inwalidowego na ziemiach zachodnich, do którego składki opłaca się w formie znaczków, wlepianych do kart kwitowych, będących w posiadaniu ubezpieczonego wzgl. jego pracodawcy.

Jako właściwe do orzekania o wykroczeniu z art. 58 ustala art. 16 § 1 przepisów wprowadzających kodeks karny i prawo o wykroczeniach władze administracyjne. Zastosowanie ma zatem rozdział IV kodeksu postępowania karnego z dnia 19 marca 1928 r. (Dz. U. R. P. Nr. 33, poz. 313) o żądaniu w terminie zawitym siedmiodniowym od daty ogłoszenia orzeczenia skierowania sprawy na drogę postępowania sądowego.

Przepis art. 58 prawa o wykroczeniach nie jest dla ubezpieczeń społecznych nowym. Zna go ordynacja ubezpieczeniowa z dnia 19 lipca 1911 r. (Dz. U. Rz. str. 509), zagrażająca karą więzienia pracodawcy (względnie osobie na równi z nim odpowiadającej), który umyślnie nie zużywa na cele ubezpieczeniowe części składki, potrąconych ubezpieczonym. Różnica najważniejsza między art. 58 prawa o wykroczeniach a § 1492 ordynacji ubezpieczeniowej leży w warunku umyślności, którego niema w art. 58. Nie chodzi o zamiar lecz o winę umyślną, wystarczało zatem, jeśli pracodawca potrącając część składki ubezpieczonemu wiedział, że nie będzie mógł z braku środków zużyć jej na cele ubezpieczenia. Dalsza różnica zachodzi w wymiarze kary: § 1492 ordynacji ubezpieczeniowej zagraża przestępstwo to karą więzienia, a więc do 5 lat, wypowiedzeniem utraty praw obywatelskich (na czas 1—5 lat jeśli kara wynosi co najmniej 3 miesiące) oraz grzywną, której wysokość najwyższą oznacza ordynacja obowiązująca w b. dzielnicy pruskiej na 3000 złotych, natomiast w brzmieniu obowiązującym na G. Śląsku niema tej górnej granicy, zatem wysokość oznacza się w ramach przestępstwa karnego t. zn. na 3 do 10.000 złotych. Przepis § 1492 ordynacji ubezpieczeniowej traci z dniem 1 września 1932 r. moc obowiązującą wobec postanowienia art. 1 § 1 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. Przepisy wprowadzające kodeks karny i prawo o wykroczeniach (Dz. U. R. P. Nr. 60, poz. 573). Odpowiedniej modyfikacji będzie musiał ulec również przepis art. 270 projektu ustawy o ubezpieczeniu społecznem. Inne ustawy ubezpieczeniowe, obowiązujące w Rzeczypospolitej, nie zawierają przepisów, podobnych do zawartego w art. 58 prawa o wykroczeniach. *Dr. Julian Baumgarten* (Poznań).

C. Kronika samorządowa

SAMORZĄD ZIEMSKI

Treść: Sprawy ustrojowe, gospodarcze, finansowe, kredyt komunalny, instytucje kredytowe samorządu terytorjalnego, sprawy pracownicze.

W ubiegłej sesji parlamentu wniesiony został do sejmu projekt ustawy o częściowej zmianie Ustroju Samorządu terytorjalnego. Ogólne zasady tego projektu omówione zostały w Kronice Samorządowej w zeszycie drugim Ruchu Prawniczego i Ekonomicznego z rb. Sprawa realizacji częściowej zmiany ustroju samorządu terytorjalnego nie posunęła się jednak wiele naprzód.

W zakresie gospodarki samorządowej w b. r. budżetowym dało się zaobserwować znaczne pogorszenie sytuacji finansowej związków komunalnych, a głównie samorządu ziemskiego. Do pogłębienia się trudności finansowych samorządu ziemskiego przyczynia się ustawa o spłacie zaległości podatkowych oraz rozp. Ministra Skarbu wydane w porozumieniu z Min. Spraw Wewnętrznych o ulgach w spłacie zaległości podatkowych rolników.

Wymienione przepisy pozbawiają związki Komunalne w znacznej mierze czynnych zaległości budżetowych przez co powstawać mogą w budżetach wielu związków komunalnych deficyty budżetowe oraz trudności przy realizacji budżetów. Spodziewać się należy iż trudności finansowe samorządu jeszcze bardziej zwiększą się z chwilą faktycznego przejęcia egzekucji administracyjnej przez władze skarbowe, gdyż, samorządy zostaną wtedy całkowicie uzależnione od polityki egzekucyjnej władz skarbowych.

O ile chodzi o sprawę finansów samorządowych należy podnieść wydanie ustawy z dnia 17. 3. 1932 r. o zmianie niektórych przepisów ustaw, dotyczących finansów komunalnych. Wymieniona nowela nie reformuje sprawy finansów komunalnych, lecz tylko reguluje głównie niektóre sprawy natury porządkowej, a mianowicie: sprawy zatwierdzania uchwał o samoistnych podatkach komunalnych, o zaciąganiu pożyczek długo i krótkoterminowych. Nowela wprowadza obowiązek zatwierdzania przez władze nadzorcze uchwał w sprawie upoważnienia organów wykonawczych związków komunalnych do wystawiania weksli oraz w sprawach nabywania i pozbywania nieruchomości.

Według noweli zadłużenie związków komunalnych w jakiegokolwiek postaci nie powinno przekraczać takiej granicy, by raty amortyzacyjne i odsetki od zaciągniętych długów nie wynosiły więcej niż 25% dochodów zwyczajnych danego związku komunalnego. Po-

zyczki krótkoterminowe na zasilenie funduszy kasowych (poza-budżetowe) nie powinny przekraczać 20% zwyczajnych dochodów budżetowych, pozostałych do zrealizowania w danym roku budżetowym. Ponadto nowela reguluje bardzo ważną kwestję przedawnień w sprawach podatkowych. Statuty podatkowe przy zatwierdzeniu będą według noweli przez władze nadzorcze i pod względem celowości, czego nie było dotychczas. Pewne zwiększenie dochodów daje związkom komunalnym nowela przez zmianę przepisów dotyczących dochodów związków komunalnych od umów o przeniesienie własności nieruchomości. Zmniejszone dochody otrzymywać będą związki komunalne od spożycia, zużycia względnie produkcji, gdyż nowela przeznaczona 20% z tego źródła dochodowego na rzecz funduszu Pożyczkowo-Zapomogowego dla związków komunalnych. Nowela znosi podatek od przedmiotów zbytku, który większego znaczenia dla Związków Komunalnych nie posiadał.

Ogólnie biorąc postanowienia zawarte w omawianej noweli mieć będą dodatnie znaczenie dla gospodarki związków komunalnych. W zakresie finansów komunalnych należy zanotować jeszcze wydanie 2 rozporządzeń wykonawczych do ustawy o tymczasowym uregulowaniu finansów komunalnych.

Jedno rozporządzenie dotyczy sprawy formalnej przedkładania uchwał związków komunalnych, podlegających zatwierdzeniu władzy nadzorczej, drugie — przekazanie Wojewodom oraz Wydziałom Powiatowym niektórych uprawnień z ustawy z dnia 11 sierpnia 1923 r. o tymczasowym uregulowaniu finansów komunalnych.

W zakresie kredytu komunalnego należy zanotować wydanie ustawy z dnia 10. 3. 1932 r. o zmianie przepisów w sprawie komunalnego funduszu pożyczkowo-zapomogowego.

Działalność kredytowa wymienionego funduszu według danych podanych w artykule p. M. Białeckiego p. t. „Komunalny fundusz pożyczkowo-zapomogowy” w nr. 16 Gazety Administracji i Policji Państwowej, przedstawiała się następująco:

W roku 1928 udzielono ogółem	58	pożyczek	na	4.411.000	zł
1929	„	„	133	„	„ 5.862.000 „
1930	„	„	172	„	„ 5.262.000 „
1931	„	„	205	„	„ 5.677.000 „
1932 do 1.7.	„	„	107	„	„ 1.464.000 „

Udzielono zatem w ciągu 4 i pół lat istnienia Funduszu ogółem 675 przyczem na sumę 22.676.500 zł. W tem 352 pożyczki na sumę 12.531.000 dla powiatowych związków komunalnych i 323 pożyczki na sumę zł 10.145.500 dla gmin miejskich. Poza tem z Funduszu dwukrotnie udzielano zw. komunalnym zapomóg na ogólną sumę 1.384.000 zł.

Ogólna suma Komunalnego Funduszu Pożyczkowo-Zapomogowego wynosiła na dzień 1. 7. 1932 r. — 17.087.476 zł 10 gr.

Z powyższych zestawień wynika, iż Fundusz jest bardzo pożytecznym czynnikiem w rozwoju gospodarki samorządu, a w dzisiejszych trudnych dla samorządu czasach omal, że nie najważniejszym źródłem kredytowym. Na podniesienie zasługuje fakt wydawania już przez Fundusz związkom komunalnym zapomóg. Wydawanie zapomóg przyczyniać się będzie do wybrnięcia przez słabe finansowo związki komunalne z deficytów budżetowych.

Instytucje kredytowe samorządu terytorjalnego wykazują, aczkolwiek nie w znacznym stopniu, jednak w dalszym ciągu rozwój. Zestawienia rachunkowe Komunalnych Kas Oszczędności za rok ubiegły nie zostały jeszcze opracowane. Działalność gminnych Kas Pożyczkowo-Oszczędnościowych w r. 1931 charakteryzuje poniższe zestawienie:

Województwo	Ilość czynnych kas	Wysokość wpłaconego kapitału zakładowego	Wysokość kapitału zasobowego	Ogólna suma wkładów oszczędnościowych	Suma udzielonych pożyczek w roku 1931
1. Białostockie . . .	47	271 947,—	46 059,—	310 142,—	745 242,—
2. Kieleckie . . .	191	1 047 513,89	234 999,69	1 851 945,44	5 920 878,75
3. Lubelskie . . .	234	1 684 751,74	255 363,79	2 219 833 89	7 860 272,70
4. Łódzkie . . .	131	662 914,02	150 364,45	958 603,91	2 617 809,89
5. Poleskie . . .	9	43 368,89	6 488,11	26 491,36	264 470,16
6. Warszawskie ¹ . . .	179	694 605,34	135 227,48	1 593 398,40	4 096 787,13
7. Wileńskie . . .	19	128 016,—	40 556,—	88 566,—	1 050 943,—
8. Wołyńskie . . .	66	428 219,04	77 920,22	389 637,26	3 035 371,73
Ogółem;	876	4 961 335,92	946 978,74	7 438 618,26	28 580 058,19
Stan na dzień 31. 12. 1930 roku . . .	863	4 307 001,15	546 330,25	6 143 942,37	28 580 058,19
Przyrost względnie zmniejszenie na dzień 31. 12. 1931 r.	13	654 334,77	400 648,49	1 294 675,89	-2 988 282,83

Z zestawienia tego widać, iż ilość kas wzrosła, powiększył się w kasach tych kapitał zakładowy, kapitał zasobowy, zwiększyła się ogólna ilość wkładów oszczędnościowych. Zmniejszenie wykazuje jedynie pozycja udzielonych pożyczek.

W sprawach pracowniczych wymienić należy wydanie ustawy z dnia 15. 3. 1932 r. o zmianie rozporządzenia Prezydenta Rzeczy-

pospolitej z dnia 30. 12. 1924 r. o dostosowaniu uposażenia członków zarządu i pracowników związków komunalnych do uposażenia funkcjonariuszów państwowych. Zmiana dotychczasowych przepisów o uposażeniu pracowników komunalnych polega na tem, iż z chwilą wejścia w życie powyższej ustawy zmiany zasad obliczania poborów funkcjonariuszów państwowych, jak również wszelkie dodatki i zasiłki przyznawane funkcjonariuszom państwowym, oraz podwyższenia i obniżenia tych poborów i dodatków dotyczyć będą automatycznie również członków zarządu i pracowników związków komunalnych. Terminy zmiany wysokości poborów i dodatków funkcjonariuszów państwowych mieć będą zastosowanie do członków zarządu i pracowników związków komunalnych. Postanowienia umów, sprzeczne z powyższemi zasadami wygasły z dniem 1. 7. 1932 r.

Pozatem nowela reguluje sprawę dodatku reprezentacyjnego dla burmistrzów oraz wprowadza zasadę, że dodatek komunalny do uposażenia pracowników samorządowych może być przyznawany jedynie na jeden okres budżetowy.

Rad. Piotr Typiak (Warszawa).

SAMORZĄD MIEJSKI

Treść: Mała ustawa samorządowa. Stan finansów miast. Prace rządowej Komisji dla uzdrowienia gospodarki komunalnej. Oszczędność w administracji miejskiej. Wysokość uposażeń pracowników miejskich. Zwiększenie Komunalnego Funduszu Pożyczkowo - Zapomogowego. Kredyty dla miast za pośrednictwem Ligi Narodów. Kongres Miast w Londynie. Zjazd miast polskich.

Rozpoczęta w Sejmowej Komisji Administracyjnej dyskusja nad rządowym projektem ustawy o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorjalnego (t. zw. mała ustawa samorządowa) została z powodu zamknięcia sesji przerwana i wznowiona będzie prawdopodobnie w czasie zbliżającej się zwyczajnej sesji naszego parlamentu. Trudno przewidzieć, kiedy wspomniana ustawa zostanie uchwalona i to pomimo, że po zamknięciu sesji grupa Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem szczegółowo rozpatrywała projekt tej ustawy. Należy przypuszczać, że zasadnicze postanowienia, zawarte w rządowym projekcie, zostaną przyjęte przez parlament z tem jednak, że poszczególne przepisy ulegną pewnemu złagodzeniu w myśl postulatów, wysuniętych przez centralne organizacje samorządowe. Podstawowem i najtrudniejszym do rozwiązania zagadnieniem stanie się, zdaje się, ordynacja wyborcza do reprezentacyjnej komunalnych.

W stanie finansów miast poprawy dotychczas nie widać. Miasta w dalszym ciągu cierpią z jednej strony na brak kredytu długoterminowego, który umożliwiłby im skonwertowanie niepomierne nieraz dużych krótkoterminowych zobowiązań, zaciągniętych w związku z przeprowadzonymi, wzgl. rozpoczętymi inwestycjami w okresie pomyślnej konjunktury gospodarczej, a z drugiej strony mają poważne trudności z powodu drożyzny uzyskanego przedtem długoterminowego kredytu, zwłaszcza w tych przypadkach, gdy kredyt użyty został na nierentujące się inwestycje. Trudności te zwiększają się stale wskutek kurczenia się dochodów miast i zmniejszania się przez to możliwości pokrywania wydatków na obsługę długów.

Słuszne w zasadzie postanowienie uchwalonej w czasie ubiegłej sesji naszego parlamentu noweli do ustawy z r. 1923 o tymczasowym uregulowaniu finansów komunalnych, ustanawiające dopuszczalną normę obciążenia budżetów związków komunalnych wydatkami na obsługę długów, samo przez się oczywiście nie usunie istniejących trudności finansowych tych miast, w których wspomniana norma została przedtem przekroczona.

Nie mniej słuszne ograniczenie przez tę samą nowelę swobody związków komunalnych w zaciąganiu zobowiązań krótkoterminowych również samo przez się w niczem nie poprawi istniejącego już ciężkiego stanu finansów miejskich.

Jedno i drugie postanowienie mogą mieć zatem znaczenie jedynie środka zapobiegawczego na przyszłość.

To też w dalszym ciągu aktualnem jest zagadnienie pomocy dla miast w spłacie ich długów, jak również dostosowania zadań gmin miejskich do ich środków finansowych. Jest to oczywiście zagadnienie, dotyczące całego samorządu terytorjalnego. Brak równowagi między dochodami, a wydatkami występuje jednak w szczególności ostrej formie w gminach, które ponoszą szereg wydatków, narzuconych im przez ustawy bez możliwości ograniczenia ich wysokości przez organa gminne.

Wspomniane zagadnienia są od dłuższego czasu przedmiotem rozważań istniejącej przy Prezesie Rady Ministrów specjalnej Komisji dla Uzdrawienia Gospodarki Komunalnej. Na terenie tej komisji powstał już projekt innego niż dotychczas rozłożenia kosztów leczenia ubogich i kosztów opieki społecznej, a przede wszystkim kosztów leczenia umyślnie chorych, które rażąco nierównomiernie obciążają poszczególne gminy, tudzież projekt wprowadzenia t. zw. powszechnego obywatelskiego podatku, przeznaczzonego na pokrywanie kosztów leczenia i opieki społecznej.

Oczekiwane jest wydanie na wniosek wspomnianej komisji rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej o sposobie przeprowadzania egzekucji przeciwko związkom komunalnym; rozporządzenie to ma pójść w kierunku ochrony przed egzekucją tych części dochodów i majątku związków komunalnych, które są niezbędne dla wykonywania bieżącej administracji. Zauważyć należy, że wydane w ostatnich czasach rozporządzenie Rady Ministrów o sposobie przeprowadzenia egzekucji administracyjnej uzależnia już dokonywanie egzekucji na dochodach i majątku związków komunalnych od zgody ich władz nadzorczych; egzekucja administracyjna może być przeprowadzona w myśl tego rozporządzenia bez żadnych ograniczeń tylko w stosunku do przedsiębiorstw komunalnych, posiadających własną osobowość prawną. Rozważana jest również w dalszym ciągu na terenie Komisji dla uzdrowienia gospodarki komunalnej sprawa zastosowania ulg w spłacie zobowiązań związków komunalnych wobec publicznych instytucyj kredytowych, która to sprawa pod naciskiem życia przedzej lub później będzie musiała być rozwiązana, gdyż ciężary, spoczywające na związkach komunalnych z tytułu spłaty stosunkowo wysokoprocentowych długów stają się nie do zniesienia, zwłaszcza zaś wtedy, gdy kredyty użyte zostały na nierentujące się inwestycje, podejmowane zawsze za wiedzą, a nieraz nawet pod naciskiem władz nadzorczych.

Duże znaczenie przywiązują czynniki miarodajne do obniżenia kosztów administracji komunalnej. Niezależnie od automatycznego obniżenia poborów pracowników komunalnych, które nastąpiło w związku z obniżeniem płac funkcjonariuszów państwowych, niezależnie od odebrania t. zw. dodatkowi komunalnemu do płac pracowników komunalnych charakteru integralnej części ich uposażenia i uzależnienia dalszej wypłaty tego dodatku od corocznej uchwały organu uchwalającego i zgody władzy nadzorczej, projektowane jest wydanie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej, które zobowiąże wszystkie związki komunalne do obniżenia ich Wydatków administracyjnych w pewnym ustalonym zgóry procentowym stosunku do wydatków z r. 1930/1931. Na podstawie tego rozporządzenia mają być ponadto powołane do życia specjalne oszczędnościowe komisje z udziałem czynnika obywatelskiego celem zaprojektowania obniżenia wydatków administracyjnych związków komunalnych ponad normę, ustaloną w rozporządzeniu. Mają być również zwiększone przez to rozporządzenie uprawnienia delegatów rządowych, wyznaczonych do tych związków komunalnych, które wadliwe gospodarują.

Nie negując słuszności przeprowadzenia oszczędności w administracji publicznej, zwłaszcza wtedy, gdy oszczędności są wynikiem dokonanego usprawnienia tej administracji, zauważyć należy, że efekt tych oszczędnościowych zamierzeń duży z pewnością nie będzie. Od kilku już lat związki komunalne pod wpływem konieczności życiowych same redukują swe wydatki w tych granicach oczywiście, w jakich pozwalają im na to ustawy. Według danych Związku Miast Polskich szereg miast obniżyło swe wydatki na r. 1932/33 w porównaniu z wydatkami za r. 1930/31 o 20%, a niektóre nawet i w znacznie większym stopniu. Co się tyczy wysokości płac pracowników miejskich, to według zestawienia, dokonanego przez Związek Miast Polskich, obejmującego około 30.000 pracowników miejskich łącznie z pracownikami zakładów i przedsiębiorstw miejskich, 46% tych pracowników pobierało w końcu r. 1931 miesięczne uposażenie do 200 zł, 32% — od 201 do 300 zł, 12% — od 301 do 400 zł, 6% — od 401 do 600 zł, 2% — od 601 do 1.000 zł i 0,7% ponad 1.000 zł; około 1% pracowników miejskich nie pobierało żadnej stałej płacy miesięcznej (są to przeważnie praktykanci).

Na wysokość uposażeń pracowników miejskich rzuca duże światło wysokość płac sekretarzy magistratów, którzy w większości miast są w porównaniu z innymi pracownikami stosunkowo najlepiej uposażeni.

Otóż według danych Związku Miast o 488 sekretarzach pobory ich wynosiły w końcu roku ubiegłego: do 100 zł miesięcznie — 8 osób, od 101 do 150 zł — 15, od 151 do 200 zł — 30, od 201 do 250 zł — 41, od 251 do 300 zł — 76, od 301 do 400 zł — 181, od 401 do 500 zł — 78, od 501 do 600 zł — 33, od 601 do 700 zł — 14, od 701 do 800 zł — 8, od 801 do 900 zł — 1, od 901 do 1.000 zł — 1 i ponad 1.000 zł — 2 osoby. Zauważyć należy, że do liczby sekretarzy magistratów zaliczono w większych miastach naczelników wydziałów ogólnych wzgl. prezydjalnych.

Z danych tych wynika, że uposażenia pracowników miejskich nie są naogół wysokie. Ponieważ w większości miast niema również nadmiaru pracowników, jak to wynika z teje ankiety Związku Miast, efekt rozporządzeń oszczędnościowych, jak to zaznaczono wyżej, nie może być duży.

Jednym z zastosowanych już środków, zmierzających do poprawy finansów związków komunalnych, a w tej liczbie i finansów miast, jest zwiększenie komunalnego funduszu pożyczkowo-zapomogowego, administrowanego przez Polski Bank Komunalny w Warszawie. To zwiększenie nastąpiło przez dwukrotne podwyższenie potrąceń na rzecz tego funduszu z wpływów, przypadających

związkom komunalnym z dodatków do państwowych podatków od spożycia, zużycia wzgl. produkcji, tudzież przez przelewanie do tego funduszu wpływów z dodatków komunalnych do państwowego podatku od spadków i darowizn. Zmianę tę wprowadziła omówiona wyżej nowela do ustawy z r. 1923 o tymczasowym uregulowaniu finansów komunalnych.

Aczkolwiek odnośne postanowienie zmniejszyło dochody wszystkich związków komunalnych, tem nie mniej zwiększenie wspomnianego funduszu posiada poważne dodatnie znaczenie. W braku kredytu na rynku wewnętrznym niewielkie nawet niskoprocentowane pożyczki udzielane z komunalnego funduszu pożyczkowo-zapomogowego dużo nieraz pomogły związkom komunalnym, a w szczególności przyczyniły się w poszczególnych wypadkach do osiągnięcia porozumienia z ich wierzycielami.

Pewną pomocą dla Związków komunalnych są również zapomogi, udzielane z tegoż funduszu.

Co się tyczy pożyczek zagranicznych, to pomimo niepomyślnej ogólnej konjunktury i pomimo dokonywanych od czasu do czasu w prasie zagranicznej prób przejraskrawiania stanu finansowego ogółu naszych miast, kapitał zagraniczny nie przestaje się naszymi mistami interesować. Jest to zrozumiałe, gdyż obiektywna ocena stanu finansowego naszych miast, prowadzi do wniosku, że nie utraciły one bynajmniej swej zdolności kredytowej i że przeto istniejące trudności są zjawiskiem przejściowym.

W tem miejscu wspomnieć należy o znaczeniu, jakie dla naszych miast może mieć akcja Ligi Narodów, zmierzająca do finansowania robót publicznych w różnych państwach celem zatrudnienia bezrobotnych. W związku z tą akcją, Związek Miast Polskich zebrał i przedstawił właściwym czynnikom materiały o zamierzeniach inwestycyjnych miast większych (ponad 15.000 mieszkańców), których realizacja mogłaby nastąpić po otrzymaniu dogodnego kredytu długoterminowego.

Z pośród przedstawionych przez delegatów polskich specjalnemu komitetowi technicznemu przy Lidze Narodów zamierzeń inwestycyjnych naszych miast, wspomniany komitet wybrał narażenie te, które zostały już pod względem technicznego opracowania całkowicie przygotowane; ogólna suma kosztorysowa tych zakwalifikowanych przez komitet techniczny inwestycji stanowi 85,9 milj. fr. szwaj., są to przeważnie roboty wodociągowe i kanalizacyjne. W niedługim czasie właściwe czynniki Ligi Narodów zająć się mają obmyśleniem sposobu finansowania tych inwestycji.

Czy, kiedy i w jakiej formie będzie mogło istotnie rozpocząć się finansowanie inwestycji naszych miast za pośrednictwem Ligi

Narodów trudno jest oczywiście przewidzieć, tem nie mniej zebranie i przedstawienie właściwym czynnikom Ligi Narodów materjałów, dotyczących zamierzeń inwestycyjnych naszych miast, przyczyni się do rozpowszechnienia wiadomości o tych miastach i może przedzej lub później przynieść pewne korzyści w postaci zwiększenia zainteresowania kapitału zagranicznego ich zamierzeniami inwestycyjnymi.

W kronice miejskiej nie można pominąć odbytego w dniach 23—28 maja r. b. pod protektoratem króla angielskiego V Międzynarodowego Kongresu Miast w Londynie. W Kongresie z udziałem reprezentantów miast 43 państw i krajów, Polska reprezentowana była przez 25 delegatów. Tak liczna delegacja polska tłumaczy się przede wszystkim umieszczeniem na porządku obrad Kongresu interesujących i aktualnych u nas zagadnień, a mianowicie: zagadnienia ustroju samorządu wogóle, a przede wszystkim samorządu miast oraz sprawy kształcenia urzędników komunalnych. Nie bez znaczenia było również to, że od liczebności delegacji polskiej zależało dopuszczenie do obrad na Kongresie języka polskiego, jako języka słowiańskiego. Wszystkie przemówienia, wygłaszane na Kongresie w językach obcych, były natychmiast tłumaczone na język polski i nadawne dla grupy słowiańskiej przez mikrofon i aparaturę słuchawkową i odwrotnie — przemówienia polskiej natychmiast zostały przetłumaczone na język angielski, przyczem z aparatury słuchawkowej korzystały również grupy językowe: francuska, hiszpańska i niemiecka.

Na początku roku przyszłego odbędzie się prawdopodobnie Ogólny Zjazd Miast Polskich dla dokonania wyborów na podstawie nowego statutu, uchwalonego w r. 1931, Rady Naczelnej Związku Miast Polskich. Na zjeździe tym poruszone być mają również najważniejsze aktualne zagadnienia samorządu miejskiego, a przede wszystkim sprawa ustroju samorządu miast i sprawa poprawy ich finansów.

Miejsce, termin i porządek obrad tego Zjazdu ma ustalić Zarząd Związku Miast na najbliższym posiedzeniu.

Dyr. M. Porowski (Warszawa).